

**Linköpings
kommun**

Linköpings universitet

PROJEKTPLAN

Samverkande föräldrastöd - nätverk för forskning och utveckling -

INNEHÅLL

En nationell strategi för föräldrastöd	s 3
Målbild	s 3
Ansökningsförfarande och förankring	s 4
Barndomens förändring och föräldraskapets villkor ...	s 5
Satsningar på föräldrastöd – utgångsläge och syfte	s 6
Nätverk av föräldrastödsaktörer och forskare i länet	s 7
Samverkan och samordning	s 7
Nätverksorganisation	s 9
Aktiviteter i nätverket	s 9
Samarbete mellan kommun och forskningslärosäte ...	s 10
Kunskapsstöd	s 11
Processtöd	s 11
Forskningsstöd	s 11
Utveckling av metoder och arenor för föräldrastöd	s 12
Föräldramötet och en öppen skola	s 12
Pedagoger som vardagscoacher – genom lärande samspel	s 13
Brobyggare – når föräldrar med annat modersmål än svenska	s 14
Studieförbund och ideella organisationer som föräldrastödsaktörer	s 14
Ekonomi	s 15
Projektorganisation	s 15
Styrgrupp	s 16
Projektledare och delprojektledare	s 16
FoU-nätverk för långsiktig samverkan ...	s 16
Referenser	s 17
Bilagor	s 20

Samverkande föräldrastöd

- nätverk för forskning och utveckling -

En nationell strategi för föräldrastöd

Regeringen ser med oro på utvecklingen av barns och ungdomars hälsa, framförallt den psykiska ohälsan. Ett universellt förebyggande (primärpreventivt) föräldrastöd kan tänkas påverka utvecklingen positivt. Stöd och hjälp i föräldraskapet kan öka andelen barn som har goda relationer med sina föräldrar och därigenom ökar barnens möjligheter till en god hälsa och ett gott liv. Statens folkhälsoinstitut har fått till uppgift att fördela 70 mnkr för utveckling av föräldrastöd i enlighet med definitionen av föräldrastöd i Nationell strategi för ett utvecklat föräldrastöd – En vinst för alla.

Föräldrastöd definierades i Föräldrastödsutredningen som ”Ett brett utbud av insatser som föräldrar erbjuds ta del av och som syftar till att främja barns hälsa och psykosociala utveckling” (SOU 2008:131, s 45). I Nationell strategi för föräldrastöd operationaliseras detta till en ”aktivitet som ger föräldrar kunskap om barns hälsa, emotionella, kognitiva samt sociala utveckling och/eller stärker föräldrarnas sociala nätverk” (Regeringskansliet 2009 s 2).

Det övergripande målet i den nationella strategin för föräldrastöd lyder:

Alla föräldrar ska erbjudas föräldrastöd under barnets hela uppväxttid (0-17 år)

Utifrån detta formuleras tre delmål:

- 1 Ökad samverkan kring föräldrastöd mellan aktörer vars verksamhet riktar sig till föräldrar.*
- 2 Ökat antal hälsofrämjande arenor och mötesplatser för föräldrar.*
- 3 Ökat antal föräldrastödsaktörer med utbildning i hälsofrämjande och universellt evidensbaserade föräldrastödsprogram.*

Utvecklingsarbetet ska pågå under 2010 och 2011 och ske i samarbete med ett forskningslärosäte. I det här projektet samverkar Linköpings kommun, Tema Barn och Centrum för kommunstrategiska studier vid Linköpings universitet samt kommuner i Östergötland, landstinget i Östergötland och olika idéburna organisationer.

Målbild

När utvecklingsprojektet avslutas har Linköpings kommun med samverkanspartners uppnått följande:

- Ett nätverk av föräldrastödsaktörer i Östergötland har etablerats.
- Ett bredare utbud av evidensbaserat föräldrastöd finns i regionen.
- Fler arenor och mötesplatser för föräldrar har synliggjorts, utvecklats och etablerats.
- Föräldrar med barn i åldern 0-17 år känner till det föräldrastöd som erbjuds i regionen.
- Utbildning av samtalsledare inom evidensbaserade program är samordnad mellan samarbetsparterna i nätverket och en överenskommelse finns om finansiering och samordningsansvar.
- Överenskommelser har träffats om ett samlat utbud av föräldrastöd, som överbryggat skillnaderna mellan större och mindre kommuner, och finansieringsfrågor är lösta.

- Utbudet av föräldrastöd är tydligt presenterat i ett gemensamt informationsmaterial.
- En gemensam kommunikationsplan har tagits fram som säkerställer att informationen kontinuerligt uppdateras.
- Forskningsarbetet har genererat ny kunskap som bidrar till den vidare utvecklingen av föräldrastöd i landet.
- Nätverket för FoU-miljöer i regionen driver fortsatt samverkan mellan forskning och praktik kring föräldrastöd.

Ansökningsförfarande och förankring

Folkhälsoinstitutets utlysning av medel för utveckling av föräldrastöd kom den 1 juni 2009. Ansvariga politiker i Linköpings kommun gav tjänstemännen i uppdrag att utforma en ansökan och att söka samverkanspartners vid universitetet. Direktiven i ansökan har en tydlig forsknings- och utvecklingsdimension på så sätt att medlen ska fördelas mellan forskningslärosäte och kommun i syfte att skapa en bestående samverkan. Genom Centrum för kommunstrategiska studier, CKS, kontaktades Tema Barn vid Linköpings universitet för att initiera ett samarbete och gemensamt skriva fram en ansökan. Linköpings kommun tillsammans med Linköpings universitet, Tema Barn, är huvudsökande parter. Med i projektet som nätverkspartners finns Centrum för kommunstrategiska studier, landstinget i Östergötland, kommunerna Norrköping, Mjölby, Ydre, Kinda, Boxholm och Valdemarsvik samt BRIS, Rädda Barnen och Östergötlands bildningsförbund. En inventering av vilka föräldrastödsaktiviteter som finns i olika kommuner i länet och en gemensam probleminventering har utgjort grunden för utvecklingen av den gemensamma projektansökan ”Samverkande föräldrastöd – nätverk för forskning och utveckling”.

Projektidéerna har utvecklats genom referensgruppsmöten i sammankallade av länsamordnare i drogförebyggande frågor, samt genom lokalt förankringsarbete i kommunerna och landstinget. I en initial probleminventering kom följande frågor upp: Hur når vi ut med erbjudandet om föräldrastöd? Hur implementerar vi nya evidensbaserade universella metoder? Hur kan vi skapa olika former av föräldrastöd som attraherar olika målgrupper och som upplevs enkelt och tillgängligt? Hur får föräldrar i en liten kommun tillgång till stöd? Hur kan vi säkra att vi har kompetenta samtalsledare? Hur skapar vi en långsiktigt hållbar organisation och ekonomi för föräldrastödet? Hur skapar vi en informationsstruktur kring föräldrastödet som gör att vi kan motivera föräldrar att delta i det differentierade utbud av föräldrastöd som finns och skapas? Hur når vi föräldrar med annan etnisk bakgrund än svensk och föräldrar med olika socioekonomiska förhållanden med erbjudandet om föräldrastöd? Hur påverkar föräldrastödet relationerna mellan vuxna, och relationen mellan vuxna i olika familjekonstellationer, t ex kärnfamiljer och stjärnfamiljer? Hur tänker och resonerar barn och unga kring föräldrastöd?

I referensgruppen har, förutom kommunrepresentanter och forskare, företrädare för olika verksamheter inom landstinget så som Mödrahälsovården (MHV), Barnhälsovården (BHV), Folkhälsovetenskapligt centrum (FHVC) samt landstingets ledningsstab deltagit. Budskapet från landstingspolitikerna är att samverkan för föräldrastöd ska ges hög prioritet. Idéburna organisationer har inbjudits till referensgruppsträffarna och representanten för BRIS och Rädda barnen har deltagit i framtagandet av ansökan. Östergötlands bildningsförbund (ÖBF) är representerat i referensgruppen eftersom studieförbund under deras paraply ger föräldrautbildningsprogram. Den mindre arbetsgrupp som formulerat ansökan har bestått av representanter från Linköpings kommun, Utbildning, kultur och fritidsförvaltningen samt

Omsorg och socialförvaltningen. Linköpings universitet har representerats av forskare vid Tema Barn och Centrum för kommunstrategiska studier, som haft en central roll i arbetet.

Barndomens förändring och föräldraskapets villkor – föräldrastöd i en samhällskontext

Under större delen av 1900-talet har barn stått i fokus för debatter som kretsat kring barnets bästa. Ofta har det skett i termer vi känner igen. Det kan handla om jämställdhet mellan män och kvinnor, om familjens och föräldraskapets villkor, hemmiljöns otillräckligheter, skolans brister och ungdomens agerande i offentliga miljöer. Förr liksom nu aktualiseras behovet av åtgärder för det uppväxande släktet, behovet av rådgivning och upplysningsverksamhet men också av skolreformer. Diskussionen sker ofta med hänvisning till barnens rättigheter och i allt högre grad förankras olika ställningstaganden i vad man hävdar är vetenskapligt grundad kunskap. Det är angeläget att reflektera över varför barn uppmärksammas i skilda politiska och sociala sammanhang. Det kan handla om framväxten av nya yrkesgrupper och om förändrade relationer mellan vuxna och barn och mellan barn och samhällets institutioner (Sandin & Halldén, 2003; Bergman & Johansson, 2002; Lindgren, 2006).

Utvecklingen har präglats av en professionalisering av omhändertagandet av barn. Detta är märkbart också i avseende på uppfostran inom familjerna. Skolans breddade åtaganden, föräldrautbildning, barnavårdscentraler etc. är uttryck för denna utveckling och bygger på ett antagande om att samhällets stöd behövs för att garantera en god barndom. Staten har framstått som garanten för den goda barndomen och definierat dess innebörder. Framväxten av nya yrkesgrupper har förändrat den sociala relationen och maktrelationerna mellan barn, föräldrar och institutioner. Det har förändrat synen på familjens roll och föräldrars ansvar, men det har också förändrat barns livsvillkor och barndomens innebörd (Sandin & Halldén, 2003; Therborn, 1993; Ramirez, 1989; Hirdman, 1989; Hatje, 2009).

Men under det tidiga 2000-talet har staten inte längre samma självklara roll. Det nya välfärdssystemet bygger i ökad utsträckning på att föräldrar, experter, politiker och jurister förhandlar om barndomens innebörd bland andra aktörer på den offentliga debattens marknad. Nu gäller andra villkor och en annan barndom; en barndom skapad av yrkesaktiva föräldrar och en kår av barnavårdare och experter samt mediemarknadens aktörer. Så skönjer vi konturerna av vår tids barndom; det tidigt vuxna barnet som snabbt lär sig vuxenbeteenden och de koder som gäller i vuxenvärlden. Det är barndom fylld av prestationskrav och motstridiga förväntningar. Denna barndomssyn förutsätter också pedagogiskt medvetna och planerande föräldrar – såväl fäder som mödrar. Att vara barn blir det stora livsprojektet för föräldrar samtidigt som föräldraskapet påverkas av arbetslivets och marknaden inflytande. Föräldraskapet har därmed också kommit att stå i fokus för forskares och politikernas intresse (Sandin & Halldén, 2003; Zetterqvist Nelson & Sandin, 2005; Zetterqvist Nelson, 2009; Schiratzki, 2008).

Föräldraskapet har inte blivit enklare av denna förändringsprocess. Föräldraskapet och familjelivet formas i relation till arbetslivets krav, föräldraförsäkringens villkor, organiseringen av barnomsorg och skola m m. Som ett resultat ses föräldraskapet som en allt större utmaning idag och föräldrar både anses behöva och efterfrågar råd och stöd för att klara sin uppgift. Föräldrar möter en mängd information om hur man bäst hanterar barnfamiljens dilemman. Vi lever i ett medialt klimat där välvilliga råd och tips kombineras med beskrivningar av det vardagliga föräldraskapets brister. Föräldrar idag lever också i högre utsträckning än tidigare generationer i nya familjebildningar och nya familjekonstellationer.

De har alltså att hantera förändrade synsätt och förväntningar på vad en familj är och bör vara och på relationen mellan män och kvinnor, samtidigt som förmågan att ta hand om barnen och de unga blir ett allt tydligare samhällsuppdrag (Schiratzki, 2008; Klinth, 2008; Sandin & Halldén, 2003; Bergnéhr, 2008; Svallfors, 1996; Halldén, 1988, 1992; Palme, 2002; Bergmark & Szebehely, 2001; Bäck-Wiklund, & Bergsten, 1997; Bäck-Wiklund & Johansson, 2003; Qvist & Rennermalm, 1985; Zetterqvist Nelson, 2006; Halldén, 2007; Coccozza, 2007; Lindgren, 2006; Benjamin, 2005; Feinberg, 2002; Van Egeren, 2004; McHale & Rotman, 2007). Såväl kraven som förväntningarna på föräldraskapet är höga. Samtidigt visar allt fler barn och unga visa tecken på psykisk ohälsa (Socialstyrelsen, 2009; Bremberg, 1999). Barns rätt och bästa står nu i fokus för politiska initiativ för att förbättra barns hälsa – fysiskt och psykiskt. Ett universellt förebyggande föräldrastöd anses kunna vända den negativa utvecklingen (SOU 2008:131; Bremberg, 2004 red.; Hwang & Wickberg, 2001). Stöd och hjälp i föräldraskapet ska öka andelen barn som har goda relationer med sina föräldrar, och därigenom ökar barnens möjligheter till en god hälsa och ett gott liv. Således ska alla föräldrar till barn i åldern 0-17 år erbjudas föräldrastöd.

Det föräldrastöd som erbjuds ska bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet. I den nationella strategin fastslås att det ska utgå från barnkonventionen och grundas på evidensbaserade modeller. För att vidare utveckla föräldrastödet bör man således dels dra nytta av de erfarenheter man har genom att med vetenskapliga metoder utvärdera, kvalitetsgranska och evidenspröva det stöd som ges idag. Utifrån den kunskap detta genererar kan befintligt stöd utvecklas och nya former och arenor för stöd prövas. Men kunskap om metoder och deras effekter är inte tillräckligt som grund för ett långsiktigt hållbart föräldrastödsutbud som ska kunna tilltala och locka en bred grupp föräldrar. Föräldrastöd, liksom samhällets insatser på familjeområdet i stort, bör utgå från forskning om familjelivets villkor och familjens relationer med sin omgivning. För att uppnå strategins andra delmål – ett ökat antal hälsofrämjande arenor och mötesplatser för föräldrar – krävs t ex kunskap om hur föräldrar idag lever, organiserar och resonerar kring sina vardagliga liv, vilka informella mötesplatser som finns och hur dessa används och främjar sociala nätverk. Sådan kunskap ökar möjligheterna att utveckla nya arenor som kan svara mot föräldrars behov och önskemål. Men utgångspunkten för satsningen på ett utvecklat föräldrastöd är till syvende och sist barnen och deras behov. Det är därför angeläget att involvera även barn och barns perspektiv i forskningen som rör föräldrastöd. Kunskap om hur barn resonerar kring relationerna i familjen och med föräldrar, och om barns erfarenheter av och syn på vad det innebär att föräldrar deltar i ett familjeprogram, är nödvändig för att vidareutveckla föräldrastödet på ett sätt som tydligt sätter barns behov i centrum.

Satsningar på föräldrastöd – utgångsläge och syfte

Linköpings kommun, som är huvudsökanden kommunen, har sedan början av 2000-talet implementerat evidensbaserade familjeprogram och utvecklat arenor och metoder för att stödja föräldrar. Utvecklingsarbetet bedrevs initialt i projektform. Barns och Ungdomars Bästa, år 2000-2003, var ett samverkansprojekt mellan landsting och kommun för utvecklingsarbete för barns och ungdomars bästa, där primärpreventionen var en central del (Rigné m fl., 2006). Sedan 2003 har det universella föräldrastödet finansierats inom ramen för ordinarie budget.

I Linköping finns idag 6 familjecentraler belägna i stadsdelarna: Lambohov, Ryd, Ekholmen, Ljungsbro, Valla och Skäggetorp. I familjecentralerna ingår öppen förskola, barnavårdscentral och socialsekreterare från socialtjänstens öppenvård, Råd och stöd. Målgruppen för

familjecentralerna är föräldrar och barn i åldern 0-5 år. En rad olika föräldraprogram erbjuds i Linköping under benämningen 'familjeprogram'. De vänder sig till föräldrar med barn i olika åldrar:

- Från Första Början 4-18 månader
- Småbarnsliv 1-3 år
- COPE 3-12 år
- KOMET 3-11 år
- Nya steg 12-14 år
- Tonårs-COPE 12-18 år
- ÖPP, Örebro preventionsprogram 13-15 år

Sedan början av 2000-talet utbildas samtalsledare för de olika programmen. Familjeprogram genomförs både höst och vår i olika bostadsområden. COPE och Komet genomförs även med arabisktalande kursledare. I stadsdelen Skäggetorp har ett koncept med s k brobyggare utvecklats. Brobyggarna arbetar med att motivera personer med invandrabakgrund att besöka familjecentralen och delta i de familjeprogram som erbjuds.

Även övriga kommuner som medverkar i projektet, samt landstinget och de olika organisationerna, har arbetat aktivt med föräldrastöd (se bilagor). Både skilda och likartade metoder och program för föräldrastöd har använts. Organisationen för föräldrastöd har utformats på skilda sätt. Det finns skillnader, bland annat mot bakgrund av kommunernas storlek, vilket påverkar förutsättningarna att utveckla föräldrastödsverksamheter. Likheter och skillnader gör att det finns ett uttalat intresse att utveckla samverkan inom regionen.

* * *

Målet med detta projekt är att, med utgångspunkt från forskning och den erfarenhet som finns av föräldrastöd idag, utveckla och stärka föräldrastödet i regionen. Projektet utformas med utgångspunkt från den nationella strategins mål och delmål, och består av tre delar:

- Nätverk av föräldrastödsaktörer och forskare i länet (sid 7)
- Samarbete mellan kommun och lärosäte – forskning och utveckling (sid 10)
- Utveckling av metoder och arenor för föräldrastöd (sid 12)

Nätverk av föräldrastödsaktörer och forskare i länet

I betänkandet från Föräldrastödsutredningen (SOU 2008:131) rekommenderades regional samordning av funktioner som har betydelse för föräldrastöd, som utbildning av utbildare, nätverk för föräldragrupsledare och kvalitetsbevakning, eftersom initiativen för närvarande är fördelade på en rad olika politiska instanser. Det finns enligt betänkandet flera alternativ till vem/vilka som kan bära regionalt samordningsansvar (exempelvis länssamordnare för drog- och alkoholprevention vid Länsstyrelsen eller inom Regionförbundet eller Landstinget).

Samverkan och samordning

Kommunerna står inför såväl organisatoriska som ekonomiska dilemman när ett generellt föräldrastöd ska utvecklas. Organisatoriskt är ansvaret fördelat mellan olika aktörer beroende på barnens ålder, och olika kommuner har olika förutsättningar beroende på storlek och tillgång till kompetent personal inom kommunen. Dessutom innebär självfallet

befolkningssammansättningen olika typer av utmaningar. Förutsättningarna för att erbjuda föräldrastöd ser olika ut t ex i kommuner med stor invandring, kommuner som drabbats av den ekonomiska krisen eller som kännetecknas av stark social segregering. En samordning kan bidra till att kommuner med olika förutsättningar kan dra nytta av varandras erfarenhet och verksamhet. Det kan också bidra till ett tydligare helhetsperspektiv på barns liv och föräldrars villkor och behov av stöd, vilket är nödvändigt för att utveckla ett framgångsrikt föräldrastöd i regionen.

En central del av projektet handlar därför om att skapa ett nätverk för föräldrastödsaktörer i Östergötland som involverar alla samverkande parter; kommuner, landsting, ideella föreningar och studieförbund samt Linköpings universitet (Se nätverksförteckning). Nätverket kommer att bygga på kompletterande insatser och stöd mellan kommuner med olika förutsättningar. Nätverket ska stimulera samverkan på regional, kommunal och lokal nivå och mellan de samverkande parterna. Nätverket ska utgöra en grund för att vi i länet ska kunna skapa ett system som kvalitetssäkrar erbjudandet om föräldrastöd såväl organisatoriskt som ekonomiskt och kompetensmässigt, samt försäkra att det når alla föräldrar. Det kommer också att innefatta satsningar på att öka kunskapen om barns villkor och barndomens innebörder hos föräldrar och hos de professionella som arbetar med barn och föräldrastödjande åtgärder. Nätverket skall också vara aktivt i diskussioner och planering inför den forskning som ska bedrivas inom projektet. Det kommer att handla dels om tillämpad forskning, där olika former av föräldrastöd kvalitetsgranskas, utvärderas och evidensprövas. Utöver det kommer forskning att bedrivas som framförallt syftar till att öka sådan kunskap, om familjers liv, relationer mellan föräldrar och barn och barns perspektiv på föräldraskap och föräldrastöd, som är nödvändig för att utveckla ett föräldrastöd som är hållbart och framgångsrikt på lång sikt.

Nätverket startar med representanter från de sökande kommunerna och ingående samarbetspartners (se nätverksförteckning), men har ambitionen att växa utifrån målsättningen att vi i länet ska kunna erbjuda ett föräldrastöd under barnets hela uppväxt oavsett om föräldrarna bor i storstad eller mindre kommuner. Nätverket ska initialt inventera vilka föräldrastödsaktörer som finns och vill ingå i nätverket, och sedan sträva efter att hela tiden knyta nya kontakter med fler kommuner och verksamheter i länet för att utveckla, etablera och synliggöra föräldrastöd som finns i regionen.

Nätverkets syfte är att vara en arena för kunskap, lärande, uppföljning och erfarenhetsutbyte genom att samla, sprida och öka den teoretiska och praktiska kompetensen inom området föräldrastöd. Det innebär bl a att nätverket skall

- tillsammans med forskare vid Linköpings universitet belysa de evidensbaserade metoder som används inom föräldrastödet och inventera ytterligare metoder, och kommunikationsformer som är verkningsfulla för att nå föräldrar.
- anordna kompetensutveckling för ledare av evidensbaserade familjeprogram.
- utveckla en övergripande plan för kompetensförsörjning som kan bli ekonomiskt hållbar för alla samverkande parter.
- stå för en inventering av föräldrastödsaktörer med målet är att skapa överenskommelser för att kunna erbjuda föräldrastöd till föräldrar i både storstad och mindre kommuner.
- utgöra grund för att ta fram gemensamma kommunikationsstrategier.

Nätverksorganisation

En projektledare kommer att ha i uppdrag att hålla samman och stimulera nätverket i samverkan med Linköpings universitet. Projektledaren anställs av Linköpings kommun. I nätverksorganisationen ingår en eller flera forskare som kommer att stå för kunskapsstöd, processtöd och forskningsstöd enligt projektplanen (se nedan).

Aktiviteter i nätverket

Nätverket kommer att utgöra en arena för dem som leder utvecklingsarbetet inom respektive organisation, men även anordna kompetensutvecklingsaktiviteter för dem som i praktiken möter föräldrar, exempelvis personal vid familjecentraler, pedagoger i förskolan, personal vid BVC eller föreningsledare. De erbjudanden och resurser för kompetensutveckling m m som skapas kommer också att erbjudas till andra myndigheter. Likaså kan nätverket i samverkan med bl a Centrum för kommunstrategiska studier och FoU-centrum för vård, omsorg och socialt arbete och övriga FoU-miljöer inom välfärdsområdet anordna seminarier för chefer, ledare och politiker för att stimulera till kompetensutveckling och fördjupad förståelse för primärprevention.

Nätverket ska arbeta med att samordna utbudet av familjestödsprogram och utbildningen av ledare i evidensbaserade familjeprogram inom länet. Genom en initial kartläggning, av vilka föräldrastödaktiviteter som anordnas i de olika kommunerna och tillsammans med landstinget, har det blivit tydligt att utvecklingsbehoven är olika. Det är en styrka på så sätt att vi inom nätverket kan delge varandra erfarenheter och nyttja kompetenser gemensamt. Inom Linköpings kommun har vi sedan början av 2000-talet utvecklat och implementerat olika familjeprogram. Vi har också utbildat ledare och även certifierat personer som kan utbilda ledare i program som "Från första början", "Småbarnsliv" och "Nya Steg". I andra kommuner i länet finns annan kompetens. I Norrköpings kommun finns exempelvis kompetens att utbilda ledare i ÖPP, Örebro preventionsprogram, som riktar sig till tonårsföräldrar i skolmiljö. Familjecentralerna är ett gott exempel på hur samverkan kan utvecklas mellan landsting och kommun, men denna samverkansprocess behöver utvecklas ytterligare, både landstingsinternt mellan mödravård och barnhälsovård/familjecentraler, och mellan landsting och kommun, för att kunna åstadkomma kontinuitet i erbjudandet om föräldrastöd. Mödravården och barnhälsovården möter alla föräldrar och har genom dessa möten en unik möjlighet att både informera om och motivera till föräldrastödsinsatser, såväl landstingets egna som de kommunala och nya former utvecklade i samarbete med föreningslivet.

Ambitionen i projektet är att ytterligare tydiggöra hur olika föräldraprogram kompletterar och eventuellt kan ersätta varandra. Genom nätverket skapas förutsättningar för att etablera en struktur för att säkerställa kompetensförsörjning inom olika evidensbaserade familjeprogram. En gemensam karta tas fram över de olika föräldrastödjande aktiviteter som finns i länet, såväl dem som anordnas av kommuner, landsting och frivilligsektor, som dem som anordnas gemensamt av parterna. Syftet är att sedan arbeta fram överenskommelser mellan samarbetsparterna så att vi ska kunna erbjuda föräldrar familjeprogram utifrån deras behov och inte utifrån vad just den enskilda kommunen erbjuder. Det blir således ett regionövergripande programutbud som gör det möjligt för familjer att delta i ett familjeprogram i en annan kommun än den egna. Samordningen skapar en större valfrihet för den enskilda familjen som kan uppmuntra till deltagande och överbrygga andra hinder som t ex det geografiska avståndet.

Nätverket skall också samverka kring kommunikationsstrategier. En central fråga är hur vi når ut med våra föräldrastödserbjudanden. Det kan och ska ske på flera olika sätt och genom

olika kanaler beroende på vilka föräldrastödsaktiviteter det handlar om. I länet har vi olika erfarenheter av informations- och kommunikationsstrategier. Genom samverkan kan nätverksparterna delge varandra erfarenheter, samt samordna resurser för att informera via flera kommunikationskanaler på ett mer genomtänkt och synligt sätt. Målsättningen är att nätverket tar fram ett attraktivt, lättillgängligt informationsmaterial anpassat till olika media, så som webb, radio och tryckt information, som fungerar att använda i alla de samarbetande kommunerna.

Det bästa sättet att informera om föräldrastödsaktiviteter är, enligt enklare uppföljningar gjorda i Linköping, att använda sig av de professionella som dagligen möter föräldrar i skola, förskola och barnhälsovård. De personliga möten där information sprids är oerhört viktiga och det är därför av stor vikt att öka kunskapen om barns och föräldrars villkor, och det föräldrastöd som finns, hos den kommunal- och landstingsanställda personalen och hos olika aktörer inom frivilligsektorn. Större kunskap kan öka dessa gruppers engagemang i frågor som rör föräldrastöd. Det är även viktigt att identifiera fler motivatörer, dels för att få större genomslag och dels för att nå nya målgrupper, t ex föräldrar till barn i skolåldern och föräldrar med annan etnisk bakgrund än svensk. Exempel på sådana motivatörer är tränare och ledare inom föreningslivet, modersmålstränare/lärare, SFI-lärare och Skolhälsovårdspersonal.

Kommunikationsarbetet kommer således att gälla både internkommunikation, för att nå motivatörer inom organisationerna, och extern kommunikation för att nå den direkta målgruppen föräldrar.

Samarbete mellan kommun och forskningslärosäte – forskning och utveckling

Tema Barn, vid Linköpings universitet (LiU), är en forskningsmiljö med 20 års erfarenhet av forskning inom området barn, familj och föräldraskap. Här bedrivs disciplinövergripande forskning med teoretiska och metodologiska influenser från bl a psykologi, sociologi, socialt arbete, pedagogik, socialantropologi och historia. Den tvärvetenskapliga ansatsen gör det möjligt att inom en sammanhållen forskningsmiljö belysa frågor om barn och föräldraskap utifrån olika perspektiv, såväl beteendevetenskapliga som samhällsvetenskapliga, vilket är nödvändigt när en verksamhet som föräldrastöd skall utvecklas och stärkas. Temat har ett omfattande nationellt och internationellt nätverk och ett nära samarbete med en rad forskare och forskningsmiljöer inom barn- och familjeområdet. Forskning om föräldraskap är en etablerad inriktning i miljön och temat avser att ytterligare förstärka denna genom en långsiktig satsning på forskning kring föräldrastöd. I denna satsning ingår att etablera en forskargrupp och ett nätverk av forskare vid universitetets filosofiska, utbildningsvetenskapliga och medicinska fakulteter som arbetar inom detta fält. Centrum för kommunstrategiska studier, med uppdrag att verka för kommunrelevant forskning av regionens kommuner, stöttar arbetet med att involvera forskare från hela LiU samt sprida kunskapen till kommunerna. Samarbetet mellan LiU och de samverkande aktörerna kommer att organiseras utifrån tre former av samverkan *kunskapsstöd*, *processtöd* och *forskningsstöd*. Dessa samverkansformer innebär att såväl den forskning som redan finns, och forskargruppens kompetens och resurser för forskning inom området, kommer att kunna användas på ett fruktbart sätt och att lärosätet bidrar till utvecklingen av föräldrastödet.

Kunskapsstöd

Kunskapsstöd innebär att forskargruppens kompetens inom området barn, familj och föräldraskap utnyttjas för kunskapsförmedling på olika nivåer i den verksamhet som rör föräldrastöd, t ex utbildning och fortbildning för föräldragrupper, samtalsledare inom föräldrastödet, personal inom skola och omsorg och ledare på olika nivåer inom kommunen. Kunskapsstöd kan ges i form av kurser kring teman som föräldraskapets villkor, migration och familj, relationen mellan skola och socialtjänst. Kunskapsstöd kan också ges i form av utbildningsdagar, workshops och föreläsningar. I forskargruppen finns en bred kompetens och denna typ av stöd kan erbjudas inom en mängd olika områden relevanta för föräldrastödet, t ex anknytning, socialt utsatta barn och ungdomar, flyktingfamiljens villkor, föräldrastödsprogrammets teoretiska grunder, unga vuxnas syn på föräldraskap m.m. Utöver denna typ av direkta utbildnings- och fortbildningsinsatser kan forskare också erbjuda kunskapsstöd genom att ta fram kunskapsöversikter och förmedla relevanta resultat i relation till aktuella utvecklingsprojekt. Genom dessa olika insatser kommer den vetenskapliga forskning som finns på området att komma verksamheten till del.

Processtöd

Processtöd innebär att forskargruppens och forskningsmiljöns erfarenhet, kompetens och förankring i forskningsfältet används i såväl planering som genomförande av de olika projekt som rör utveckling av kommunens föräldrastöd. En viktig arena för processtöd och för planering av olika insatser blir det nätverk som kommer att utvecklas inom ramen för projektet. Stödet kan innebära att forskare deltar i projektgrupper inför nysatser och utvecklingsarbeten och bidrar med vetenskapligt grundade perspektiv och frågor som är betydelsefulla i planeringen av verksamheten. Det kan också handla om att forskare följer en föräldrastödsverksamhet under en tid för att sedan ta fram ett instrument för utvärdering och genomföra en sådan. Forskare kan också vara ett mer generellt stöd i arbetet med att etablera rutiner för kvalitetsuppföljning och självvärdering. När nya former för föräldrastöd prövas kan forskare delta och hjälpa till med analyser av samtal och grupprocesser som kan bidra till att löpande utveckla och förbättra arbetsformerna.

Forskningsstöd

Med utgångspunkt från forskningsmiljöns spetskompetens inom området barn, familj och föräldraskap bedrivs forskning som på kort sikt (under projekttiden) blir en viktig kunskapsbas för kommunens utveckling av föräldrastödet, och som på längre sikt kan bidra med värdefull kunskap för det fortsatta arbetet med föräldrastöd i landet. En kvalitativ ansats, syftar till att undersöka individrelaterade erfarenheter och upplevelser i relation till sociala processer och kulturella sammanhang med orientering mot förståelse snarare än förklaring/predicering (Polkinghorne, 2004; Schlön, 1983). Den kan ställas i motsättning till ansatser med syfte att evidenspröva och evidensbasera specifika metoder och interventioner. I projektet som rör utveckling av föräldrastöd ses perspektiven istället som komplementära och ömsesidigt berikande (Kinsella, 2007). Kvalitativ kunskap om villkoren för implementeringen av manualbaserade metoder, hur de mottas och används av utförare, liksom hur barn och ungdomar som involveras i interventionerna uppfattar och ser på dessa, är viktig för att etablera metoderna i olika sammanhang (se t.ex. Oakley et al, 2006).

Kommuner och landsting har byggt upp verksamheter kring föräldrastöd som det finns anledning att förankra i forskning. Det gäller till exempel familjecentraler och andra lokalt utformade åtgärder. Socialstyrelsen och IMS (2008) pekar på en rad obesvarade frågor kring familjecentraler utifrån sin kartläggning och kunskapsöversikt. Det saknas bland annat kunskap om vilka familjer som besöker familjecentralerna och hur barn och föräldrar

påverkas av verksamheten. Detta är något som kan problematiseras och undersökas inom ramen för projektet.

I Linköpings kommun drivs ett egenutvecklat manualbaserat utbildningsprogram för pedagoger i skolan, Lärande Samspel. Syftet är att ge pedagogerna verktyg för att möta och vägleda föräldrar i vardagssituationer. Programmet har utvecklats med utgångspunkt från de behov man sett i kommunen och efterfrågan på programmet är stor. Lärande Samspel behöver nu evidensprövas och det är ett projekt som kan planeras och genomföras i samarbete mellan kommunen och forskarna.

Men utgångspunkten för satsningen på föräldrastöd är barnen och deras behov, varför deras perspektiv också bör uppmärksammas i forskningen. De flesta barn växer upp tillsammans med båda sina föräldrar i en kärnfamilj, men andra familjeformer, så kallade stjärnfamiljer, ökar. Vissa forskare vill förklara detta med den ökade individualiseringen i samhället, som leder till att fler familjekulturer utvecklas (Silva & Smart, 1999; Hestbæk, 1999). Både barn och föräldrar kan i dessa nya familjekonstellationer få större frihet och möjlighet till relationer, men samtidigt kan förändringarna också skapa osäkerhet och otrygghet (Schultz Jørgensen, 1999).

Kunskap om barns liv i såväl kärnfamiljer som stjärnfamiljer bör ligga till grund för utvecklingen av föräldrastöd. Inom projektet bör därför också sådan forskning bedrivas som fokuserar på barns perspektiv på sin vardag och relationerna i familjer och med föräldrar. Barns erfarenheter av och attityder till föräldrastöd bör också undersökas. Det vore därför givande att följa en grupp barn/unga vars föräldrar deltagit i ett familjeprogram, och studera deras erfarenheter av detta och deras syn på föräldraskap och relationerna i familjen. Det bör också uppmärksammas att hela familjen påverkas när en förälder deltar i ett familjeprogram. Bland annat ingår ofta hemuppgifter som familjens medlemmar skall arbeta med gemensamt. Det är därför viktigt att i ett utvecklingsarbete se föräldrastödet i ett familjeperspektiv. En studie där familjer följs under programmets gång, t ex genom att arbetet med hemuppgifter studeras och familjeintervjuer genomförs, skulle kunna ge värdefull kunskap om vad som händer i familjen när programmets innehåll förs in i hemmet.

Utveckling av metoder och arenor för föräldrastöd

Hos de olika aktörerna som ingår i nätverket pågår olika föräldrastödsaktiviteter varav många är evidensbaserade, medan andra har mindre stöd i forskning. Aktörerna har olika erfarenheter av att nå ut till olika målgrupper, så som föräldrar med annat modersmål än svenska eller föräldrar i socioekonomiskt utsatta bostadsområden. Med hjälp av forskargruppens kunskaps-, process- och forskningsstöd kommer nätverket att välja ut, organisera, utveckla och sprida metoder och modeller för föräldrastöd i form av program och arenor. Nedan beskrivs några av de olika utvecklingsarbeten som identifierats och pågår och som kan utvecklas vidare inom projektet.

Föräldramötet och en öppen skola

Föräldramötet är en naturlig arena dit många föräldrar kommer. Idag arbetar vi med föräldrastödsprogrammet Nya steg som inbegriper både elever och deras föräldrar. ÖPP, Örebro preventionsprogram, är en annan metod som även den använder föräldramötet som arena. Arbetet med föräldramötet som arena skulle kunna utvecklas genom att man med utgångspunkt i programmen ger pedagoger tillgång till föräldrastödande kursmoduler som kan erbjudas på årskursbasis och användas som ett möjligt inslag i föräldramöten, och som

kan önskas/väljas av föräldrarna själva. I detta avseende finns det skäl att undersöka hur möjliga inslag i sådana kurser uppfattas och används av föräldrar.

Hur kan kommunen uppmuntra föräldrar till att träffas i olika informella konstellationer för att stödja varandra, och vad kan kommunen erbjuda för att underlätta och stödja sådana nätverk? Linköpings kommun har erfarenhet av hur ett mindre projekt, där kvinnor med invandrabakgrund träffades för att ”sy och språka”, utvecklades till ett stödjande nätverk. Denna typ av nätverk svarar också mot ett ”naturligt” föräldrastöd som kan uppmuntras, men också effektutvärderas. Vad behövs utöver en öppen hållning från kommunens sida att låna ut lokaler kvällstid för att bidra till stödjande nätverk ”självhjälpsgrupper” mellan föräldrar?

Pedagoger som vardagscoacher – genom lärande samspel

Alla barn finns i skolan och de allra flesta även i förskolan. I arbetet med att förebygga ohälsa är därför förskolan och skolan oerhört viktiga arenor. Forskning visar entydigt att man behöver arbeta i flera olika miljöer samtidigt med barn som har stora problem. De mest effektiva interventionerna är de som aktivt engagerar både lärare, föräldrar och barn samt inriktar sig på riskfaktorer och skyddsfaktorer (Lagerberg & Sundelin, 2003; Reid & Eddy, 2002). Goda föräldraprogram måste därför kombineras med insatser i förskolan och skolan.

I Linköpings skolor har sektion Specialverksamhet, via två utbildare, handlett och utbildat pedagoger i ”Linköpingsmetoden – Lärande samspel”. Programmet är en vidareutveckling av kometprogrammet med kompletteringar för att stärka de delar som handlar om samspel, bemötande och utvecklingsstödjande kommunikation i enlighet med skolans värdegrund och Barnkonventionens intentioner. Genom den kompetensutveckling som Lärande Samspel innebär får pedagogen verktyg för samtal, samarbete och samspel med föräldrar liksom för att leda goda föräldramöten, utvecklingssamtal etc. Ett förbättrat samarbete med föräldrar gagnar också pedagogens egen arbetssituation. Tiden för samarbete och möten med föräldrar behöver inte öka utan kvalitén och innehåll utvecklas och optimeras. Pedagogerna kan bli en form av föräldrastödjare i vardagen, vardagscoacher.

Program för pedagoger motiveras på följande sätt:

- Förskolan/Skolan möter alla barn/elever. Möjligheten finns att ge utvecklingsstöd även till barn vars föräldrar inte nås av insatser såsom föräldraprogram.
- Pedagogerna är redan idag motivatörer och förändringsagenter i sin vardag i mötet med föräldrar och barn. Det är viktigt för framgången i ett föräldrastödjande program att alla pedagoger är medvetna om vilka erbjudanden som finns och hur föräldrar kan få tillgång till dessa. Linköpingsmetoden – Lärande samspel stärker relationen mellan föräldrar och skola genom att konkret samarbete ingår som en del av programmet.
- Program som bygger på bemötande kan generaliseras så att pedagoger även kan utveckla sin relationskompetens i förhållande till föräldrar och skapa ett gott samarbete mellan hem och skola. Detta gynnar alla barn/elever, men allra mest när föräldrar behöver stöd i föräldrarollen.
- I programmet finns delar som handlar om social och emotionell utveckling. Skolan arbetar traditionellt inte så mycket med detta, men genom programmet kan barnet få ett mer helhetligt stöd i sin utveckling som kompletterar föräldrarnas fostran.
- Genom att arbeta med alla pedagoger i skolan främjar programmet ett gemensamt bemötande av alla elever, byggt på att skapa goda relationer och en trygg skolmiljö.
- En viktig grupp för elever med ett annat hemspråk än svenska är modersmålslära. De är en viktig länk mellan kulturer.

”Linköpingsmetoden – Lärande samspel” är en svensk manualstyrd, ännu inte evidensbaserad metod. Metoden kan inom ramen för projektet utvärderas, utvecklas och evidensbaseras.

Brobyggare – när föräldrar med annat modersmål än svenska

Personal inom kommun och landsting som har ett annat modersmål än svenska besitter en kulturell kompetens som är viktig för att informera och motivera till föräldrastödande aktiviteter. Exempel på en sådan personalkategori är modersmålstränare/lärare som vanligtvis har dubbel kulturkompetens och elevassistenter. Konceptet ”brobyggare!” har med framgång utvecklats på bland annat familjecentralen i Skäggetorp i Linköping. Brobyggare arbetar med att motivera personer med invandrabakgrund att besöka familjecentralen och delta i de familjeprogram som erbjuds. Metoden behöver utvärderas och eventuellt spridas och erfarenheter från liknande projekt inhämtas. FoU-centrum för vård, omsorg och socialt arbete har ett kontaktnät i Dundee, Skottland, där kommunen bland annat utbytt erfarenheter kring arbetsplatsförlagt lärande och vuxenutbildning. På Dundee college erbjuder man föräldrastödsprogram inom ramen för invandrarundervisningen. Att undersöka hur SFI-undervisningen skulle kunna vara en arena för föräldrastöd är ett möjligt projekt som diskuterats under inventeringsarbetet.

Studieförbund och ideella organisationer som föräldrastödsaktörer

I nätverket ingår flera ideella organisationer och föreningar som har bidragit med flera exempel på hur de arbetar föräldrastödande.

BRIS Öst (med regionkansli i Norrköping) har sedan 2008 ett treårigt avtal med fotbollsföreningen IFK Norrköping. Avtalet innebär att IFK och BRIS tillsammans genomför aktiviteter för att generera pengar till BRIS samt ge marknadsföring för båda föreningarna. Dessutom ska BRIS utbilda/stödja IFK:s ungdomsledare i deras arbete. Detta kan ske genom t ex genom föreläsningar, diskussioner och framtagande av dokument e t c, allt utifrån de behov som finns och som BRIS tillsammans med IFK Norrköping identifierar. Projektet innebär alltså ett stöd till föräldrar och ledare i ungdomsidrotten för att de i sin tur ska kunna coacha andra föräldrar och informera om samhällets stöd.

Inom BRIS pågår projektet Vuxensajten – om barn, som finansieras av Regeringen och Skandia Idéer för Livet, och som skall erbjuda vuxna stöd i frågor som rör barn och unga.

Studieförbundet Vuxenskolan verkar redan i regionen med familjeprogrammet Familjeverkstaden och avsikten är att detta program ska komplettera kommunens och landstingets utbud av familjeprogram.

Rädda Barnen driver ett projekt ”Föräldraskap mellan kulturer” som innebär att en lärare och en förälder tillsammans blir samtalsledare och erbjuder föräldragrupp utifrån studiematerialet Barnen i våra hjärtan.

Studiefrämjandet i Östergötland, sektionen för Integration, Samhälle och Språk arbetar med folkbildningsverksamhet, studiecirkel och kulturprogram, i samarbete med internationella föreningar och andra organisationer i hela Östergötland. Idag jobbar sektionen med ca 52 föreningar (16 olika länder och 13 olika språk) i Linköping, Norrköping och Motala. Det finns ett antal projekt med inriktning mot det mångkulturella samhället, bl a ”Föräldrar i två kulturer” - ett projekt som vänder sig till både svenska och utländskt födda föräldrar.

Genom nätverket kan aktiviteter som dessa bli en del av det samlade föräldrastödsutbudet och något eller några projekt skulle också kunna följas och utvärderas genom universitetssamarbetet och eventuellt spridas till fler kommuner. Inom ramen för projektet kommer ytterligare kontakter att knytas med studieförbund, föreningar och aktörer som finns på den privata marknaden.

Ekonomi

Linköpings kommun ansöker för de två åren 2010 och 2011 tillsammans med Linköpings universitet om 8 miljoner kronor fördelat på följande aktiviteter:

Linköpings kommun

Projektledare för regional nätverkssamordning och utveckling	1,2 mnr
Nätverksaktiviteter	0,3 mnr
Kompetensutveckling för aktiva inom föräldrastödjande aktiviteter inklusive utbildning av samtalsledare	0,6 mnr
Utvecklingsaktiviteter (delprojektledare)	1,0 mnr
Informations- och kommunikationssatsning, inkl projektsamordning	0,9 mnr
Summa	4,0 mnr

Linköpings universitet

Projektansvarig, tema Barn	0,5 mnr
Kunskapsstöd	0,7 mnr
Processtöd	1,0 mnr
Forskningsstöd	1,8 mnr
Summa	4,0 mnr

Summa, totalt **8,0 mnr**

De för Linköpings universitet angivna budgetposterna kommer att belastas med overheadkostnader om minst 35%.

Projektorganisation

För att skapa långsiktighet i projektet kommer befintlig organisation och befintliga samverkansgrupper i största möjliga mån att användas som referensgrupp. Följande befintliga samverkansstrukturer kan användas för spridning och förankring av projektets olika utvecklingsarbeten, för att nå målen i den nationella strategin för utvecklat föräldrastöd:

- Samplan, barn och unga – en samverkansgrupp mellan landsting och Linköpings kommun.
- BUF-gruppen ”Barn unga och deras familjer i behov av särskilt stöd” – En samverkansgrupp i Linköpings kommun mellan tjänstemän inom barn och ungdomsnämnden, omsorgsnämnden, socialnämnden. Politisk styrgrupp för BUF-samverkan är nämndernas presidier.
- Samordningsgruppen för hållbarhetsfrågor i Linköpings kommun organiserad av kommunstyrelsens förvaltning.
- Nätverket för FoU miljöer Östergötland där CKS är sammankallande.

I projektet kommer en huvudprojektledare att anställas i Linköpings kommun.

Styrgrupp

I styrgruppen ska representanter för utbildningskontoret, omsorgskontoret och Linköpings universitet, Tema Barn och Centrum för kommunstrategiska studier samt FoU-centrum för vård omsorg och socialt arbete ingå.

Projektledare och delprojektledare

Projektledaren ska, tillsammans med projektansvarig från Linköpings universitet, tema Barn, leda och samordna nätverket med representanter från olika föräldrastödsaktörer (Se nätverksförteckning). Projektledaren ska också bidra till ett kunskaps- och erfarenhetsnätverk mellan familjecentraler i länet. Ytterligare delnätverk kan komma att utvecklas under projekttiden.

Projektledaren som anställs ska ha goda kunskaper om den kommunala organisationen och de samarbetande aktörerna inom föräldrastödsområdet. Projektledaren ska ha erfarenhet av att leda utvecklingsarbete, vara lyhörd, motiverande och ha en god samarbetsförmåga. Projektledaren bör kunna uttrycka sig väl i tal och skrift för att kunna sammanfatta och beskriva projekt och resultat på ett tillgängligt sätt. För de olika utvecklingsprocesserna behöver delprojektledare anställas. Detta är personal som på en liten del av arbetstiden leder utvecklingsprocesser, som exempelvis brobyggjarprojektet, Lärande samspel eller den gemensamma kommunikationssatsningen. En sådan lösning bidrar till att skapa långsiktighet i satsningarna.

Fo- nätverk för långsiktig samverkan mellan kommuner, landsting och universitet

FoU-centrum för vård, omsorg och socialt arbete, som är ett samarbete mellan Linköpings kommun och Linköpings universitet och kommunerna Ydre, Kinda, Åtvidaberg, Mjölby och Motala, finns också med som aktör som kan stödja en långsiktig samverkan för att utveckla och evidensbasera föräldrastödsaktiviteter i Linköping och samarbetskommunerna. FoU-centrum ingår också i ett större nätverk av FoU-miljöer i Östergötland där även landstingets FoU miljöer finns med, vilket ytterligare möjliggör satsningar på det FoU-samarbete som projektet kan ge i ett långsiktigt perspektiv. Samverkan mellan FoU-miljöer i regionen hålls samman av Centrum för kommunstrategiska studier som också är en aktiv part i nätverket för föräldrastöd. FoU-centrum har i sin tur en samverkan med Nordlandsforskning i Norge, samt med Dundee i Skottland. Ytterligare en nätverksarena där projektet är förankrat är det nätverk för alkohol- och drogförebyggande arbete som länsstyrelsen håller samman.

Referenser

- Benjamin J. What Mothers and Babies Need. The Maternal Third and Its Presence in Clinical Work kap. 3. I: Feig Brown S.(ed) What Do Mothers Want? Developmental Perspectives, Clinical Challenges. New York: Routledge; 2005.
- Bergman, Helena & Johansson, Peter (red.) (2002). *Familjeangelägenheter: modern historisk forskning om välfärdsstat, genus och politik*. Eslöv: B. Östlings bokförl
- Bergmark, Åke & Szebehely, Marta (red.) (2001). *Välfärdstjänster i omvandling: antologi från Kommittén Välfärdsbokslut*. Stockholm: Fritzes offentliga publikation:
- Bremberg S (1999), Bättre hälsa för barn och ungdom: En strategi för de sämst ställda. Stockholm: Folkhälsoinstitutet, Gothia.
- Bremberg S (red) (2004), Nya verktyg för föräldrar – förslag till nya former av föräldrastöd. Statens folkhälsoinstitut.
- Bäck-Wiklund, Margareta & Bergsten, Birgitta (1997). *Det moderna föräldraskapet: en studie av familj och kön i förändring*. Stockholm: Natur och kultur.
- Cocozza, Madeleine (2007). *The parenting of society: a study of child protection in Sweden - from report to support*. Diss. Linköping : Linköpings universitet, 2007, Salonen, T. (2001) Sweden: Between Model and Reality. In *International Social Policy* (eds. Alcock, P. & Craig, G). Basingstoke; Palgrave Macmillan.
- Feinberg ME. Coparenting and the transition to parenthood: a framework for prevention. Clin Child Fam Psychol Rev. 2002;5(3):173-95.
- Flora, Peter & Hort, Sven E. O. (red.) (1986). *Growth to limits: the Western European welfare states since World War II. Vol. 1, Sweden, Norway, Finland, Denmark*. Berlin: de Gruyter;
- Halldén, Gunilla (1988). *Förhållandet till tid: en föräldragrups reflektioner över utveckling och uppfostran*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Halldén, Gunilla (1992). *Föräldrars tankar om barn: uppfostringsideologi som kultur*. Stockholm: Carlsson
- Halldén, Gunilla (2007). Barndomens innebörder och barndomens metaforik. *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. S. 174-186;
- Hatje, Ann-Katrin (2009). *Svensk välfärd, genus och social rationalism under 1900-talet: mikro- och makroperspektiv på offentlig sektor, den svenska modellen och kvinnors politiska agerande*. Umeå: Institutionen för idé- och samhällsstudier, Umeå universitet
- Hestbæk A-D (1999). Forældreskab i det moderne samfund (159-175) In Dencik & Schultz Jørgensen (red) *Børn og familie i det postmoderne samfund*. Hans Reizels Forlag.
- Hirdman, Yvonne (1989). *Att lägga livet till rätta: studier i svensk folkhemspolitik*. Stockholm: Carlsson; Hort,
- Hwang P & Wickberg B. Föräldrastöd och spädbarns psykiska hälsa. Statens Folkhälsoinstitut, 2001:37.
- Kinsella, Elisabeth Anne (2007) Technical rationality in Schön's reflective practice: dicotomous or non-dualistic epistemological position *Nursing philosophies*, 8, 102-113.
- Klinth Roger (2008) "The best of both worlds?" *Fathering* Vol. 6, No, 1 Winter 2008 s. 34
- Lagerberg D & Sundelin C (2003), Risk och prognos i socialt arbete med barn: Forskningsmetoder och resultat
- Lindgren, Cecilia (2006) *En riktig familj. Adoption, familj och föräldraskap 1917-1975*. Stockholm: Carlssons.
- Laurie A, Van Egeren. The development of the coparenting relationship over the transition to parenthood. *Infant Mental Health Journal* 2004;25(5):453 – 477.
- Margareta Bäck-Wiklund & Johansson Thomas, (2003). *Den dolda könsdiskursen: mödrar, söner och frånvarande fäder*. Stockholm: Migra grafiska

- McHale JP, Rotman T. Is seeing believing? Expectant parents' outlooks on coparenting and later coparenting solidarity. *Infant Behav Dev.* 2007;30(1):63-81.
- Oakley, Ann, Strange, Vicki, Bonell, Chris, Allen, Elisabeth, Stephenson, Judith & Ripple Study Team (2006) Process evaluation in randomised controlled trials of complex interventions *BMJ*, 332, 413-416.
- Palme, Joakim (2002). *Welfare in Sweden the balance sheet for the 1990s*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Polkinghorne, David (2004) *Practice and the human sciences: the case for a judgement-based practice of care*. Albany, N.Y.: State university of New York Press.
- Qvist, Jan & Rennermalm, Bo (1985). *Att bilda familj: samboende, äktenskap och barnafödande bland kvinnor födda 1936-60*. Stockholm: Statistiska centralbyrån (SCB)
- Varför föds det så få barn?: resultat av en enkätundersökning om vad som påverkar beslutet att få barn. (2001). Stockholm: Statistiska centralbyrån (SCB)
- Bergnéhr, Disa (2008). *Timing parenthood: independence, family and ideals of life*. Diss. Linköping : Linköpings universitet, 2008
- Ramirez Francisco (1989) Reconstituting Children: Extension of Personhood and Citizenship in David Kertzer and K Warner Schaie, *Age Structuring in Comparative Perspective*. Lawrence Erlbaum Associates, Hove and London pp 143-166
- Reid, J.B., & Eddy, J.M. (2002). The Linking and Interests of Families and Teachers Program. In J. B. Reid, G.R. Patterson, & J. Snyder (Eds.), *Antisocial behavior in children: Developmental theories and models for intervention*. Washington DC: American Psychological Association.
- Rigné m fl (2006) Utvärdering av projektet "Barn och ungdomars bästa", Centrum för kommunstrategiska studier Rapport 2006:2, Linköpings universitet.
- Sandin, Bengt & Halldén, Gunilla (red.) (2003). *Barnets bästa: en antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering*. Eslöv: B. Östlings bokförl. Symposion
- Schiratzki, Johanna (2008). *Mamma och pappa inför rätta*. Uppsala: Iustus pp 46 – 52
- Schlön, Donald (1983) *The reflective practitioner. How professionals think in action*. Cambridge University Press.
- Schultz Jørgensen P (1999). Familieliv i børnefamilien. I Dencik & Schultz Jørgensen (red) *Børn og familie i det postmoderne samfund*. Hans Reizels Forlag.
- Silva EB & Smart C (1999). The 'New' Practices and Politics of Family Life (p 1-12) In EB Silva and C Smart (eds) *The New Family? Great Britain: Sage Publications*.
- Socialstyrelsen (2009), *Folkhälsorapport 2009*
- Socialstyrelsen och IMS (2008), *Familjecentraler: Kartläggning och kunskapsöversikt*.
- SOU 2008:131, *Föräldrastöd - en vinst för alla: Nationell strategi för samhällets stöd och hjälp till föräldrar i deras föräldraskap*. Stockholm: Fritzes.
- Strategier för samverkan Myndigheten för Skolutveckling, Rikspolisstyrelsen och Socialstyrelsen 2007
- Svallfors, Stefan (1996). *Välfärdsstatens moraliska ekonomi: välfärdsopinionen i 90-talets Sverige*. 1. uppl. Umeå: Boréa;
- Therborn Göran in Therborn, Göran & Castles, Francis G. (red.) (1993). *Families of nations: pattern of public policy in Western democracies*. Aldershot: Dartmouth
- Ungdomsstyrelsen (2007) *Fokus 07. En analys av ungas hälsa och utsatthet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen
- Zetterkvist Nelson Karin (2009) "När Bowlby kom till Sverige. Från motstånd till erkännande: anknytningsteori i Sverige 1950–2000", i Ann-Marie Markström, Maria Simonsson, Ingrid Söderlind & Eva Ånggård (red.), *Barn, barndom och föräldraskap*. Stockholm: Carlssons

- Zetterqvist Nelson & Sandin Bengt, (2005) *The politics of reading and writing problem: Changing definitions in Swedish schooling during the twentieth century* History of Education. March 2005 vol 34 No 2
- Zetterqvist Nelson, Karin (2006). Att vara pappa i homofamiljer: berättelser om barn, mammor och familjeliv. *Socialvetenskaplig tidskrift*. 2006(13):1, s. 66-86

Bilagor

Nätverksförteckning	 Nätverk föräldrastöd i Östergötland.xls
Forskarnätverk och forskargrupp, Linköpings universitet Meritförteckningar och internationella publikationer	 Meritförteckningar-s amlingsdokument.doc
Landstinget i Östergötland	 Landstinget i Östergötland.doc
Norrköpings kommun	 Norrköpings kommun.doc
Mjölby kommun	 Mjölby kommun.doc
Valdemarsvik	 Valdemarsviks kommun.docx
Kinda	 Kinda kommun .doc
Ydre	 Ydre kommun.doc
Boxholm	 Boxholms kommun.doc